

Сергій ГОРБЕНКО,
д-р пед. наук, проф. кафедри
теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування
факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ГУМАНІЗАЦІЯ ЗАГАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УЧНІВ ЯК СТРАТЕГІЧНА ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

У запропонованому матеріалі висвітлюється проблема гуманізації мистецько-освітнього процесу учнів закладів загальної середньої освіти під кутом зору Концепції «Нова українська школа». Розкриваються стратегічні завдання сучасної мистецької освіти: індивідуалізація, діалогізація, розвиток творчих здібностей особистості, самопізнання.

Ключові слова: *гуманізація, мистецька освіта, концепція, людина культури, діалог, індивідуалізація, творчість, самостійність, співробітництво.*

У нашому суспільстві часто трапляється так, що хороші ідеї, рішення швидко забуваються ще на етапі проголошення і обговорення, без доведення справи до широкого впровадження і одержання об'єктивних результатів. Саме так трапилося і з Концепцією «Нова українська школа», яка просякнута ідеєю гуманізації освітнього процесу, особистісного підходу до навчання і виховання кожного учня. Але цей документ, з об'єктивних та суб'єктивних причин, і досі залишається на папері.

Одним із визначальних компонентів сучасного освітнього процесу є мета, тобто напрям роботи педагога, те, до чого він прагне, чого намагається досягти у роботі з учнями. Це наперед визначені результати в розвитку й формуванні особистості. Дуже влучним, на наш погляд, є висловлювання про мету виховної діяльності К.Д. Ушинського: «що ви сказали б про архітектора, який, закладаючи нову будівлю, не зміг би відповісти на ваше запитання про те, що він хоче будувати, – храм, що присвячений Богу істини, любові й правди, чи просто дім..., готель..., кухню..., музей... чи, нарешті, хлів для складання туди різного, нікому не потрібного мотлоху? Те саме ми можемо сказати про

педагога, який не зможе чітко визначити вам мету своєї виховної діяльності» [4, с.79]. Яку ж мету і завдання передбачає гуманізація?

Одним із основних завдань є перетворення дитини із об'єкта на суб'єкт навчання, пізнання. Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. У рамках цієї моделі школа максимально має враховувати права дитини, її потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [3]. Глобальною метою сучасного мистецького навчання і виховання розглядається людина культури. Це виражається в обізнаності та самовираженні усфері культури, здатності кожного учня розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою творів мистецтва.

До завдань сучасної мистецької освіти у контексті гуманістичної спрямованості треба віднести:

- створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву мистецької творчості дитини, яка робить її поведінку більш стійкою і результативною;
- формування культури учнів, що є позитивним художнім досвідом і приводить до соціально-ціннісного аспекту розвитку мистецького смаку кожного з них;
- удосконалення емоційної сфери дитини, виховання у неї інтересу та любові, насамперед до музичного мистецтва, різного за жанром, характером і стилем;
- набуття учнями всіх вікових категорій умінь і навичок самостійного знайомства з мистецькими творами та їх авторами через використання засобів масової інформації, довідкової та іншої спеціальної літератури;
- забезпечення високого рівня активності та самоактивності дітей шкільного віку, що сприяє розвитку їх здібностей як успадкованих, так і тих, що набуваються ними в процесі індивідуальної мистецької діяльності та самовдосконалення.

Однією з пріоритетних рис сучасної мистецької освіти, характерної для особистісно орієнтованого освітнього процесу є діалогічна форма навчання. Саме в ній учасники діалогу можуть проявити риси самостійності мислення, вільного спілкування, здатність свідомого прийняття позиції іншого як рівнозначно значущої. Діалог – це форма спілкування, що забезпечує суб'єкт-суб'єктну взаємодію вчителя з учнями та засіб об'єднання індивідуальних зусиль, завдяки яким відбуваються взаємовплив, взаєморозуміння та здійснюється пошук спільного розв'язання проблеми [2]. При діалогічному стилі спілкування зберігається рівноправність у висловлюваних судженнях про мистецький твір. Кожний учасник діалогу стимулює своїми озвученими роздумами думки свого партнера. За таких умов діалог стає, з одного боку, організаційною формою спілкування на мистецькому занятті, а з іншого – основою творчого, а не інертного мислення, самореалізації і самовизначення особистості. За цих умов головною метою мистецького навчання є розвиток особистості учня; педагог і учень є рівноправними суб'єктами мистецько-освітнього процесу (учень не стає суб'єктом навчання, а він ним уже є первісно як носій суб'єктивного досвіду); основою спілкування є толерантне ставлення учителя і учня один до одного.

Важливою складовою гуманізації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, яка стає ще більш актуальною в нинішніх умовах, і яка зафіксована в Концепції, є індивідуальний підхід до особистості дитини. збереження і подальший розвиток її неповторності. Необхідно, щоб учитель визнавав право дитини «бути самою собою» [2, с. 10]. Індивідуальний підхід передбачає «відкритість», тобто надання учневі можливості вибору виду діяльності на уроці чи в позаурочний час, навчальних завдань, знаходження вчителем можливостей для врахування індивідуального стилю мистецького навчання дитини. Існує необхідність якомога більше наблизити навчання і виховання кожної дитини до її сутності, конкретних здібностей, майбутньої життєвої траєкторії. Коли ми говоримо про індивідуальний підхід у мистецько-освітній діяльності, то треба мати на увазі, що при його практичному

застосуванні мова йде не про абсолютну, а про відносну індивідуалізацію, яка є такою з певних причин:

- як правило, в мистецько-освітньому процесі беруться до уваги індивідуальні особливості не кожного окремо взятого учня, а групи учнів, що мають приблизно схожі здібності та інтереси;

- враховуються лише відомі особливості, або їх комплекси і саме такі, що важливі з точки зору навчання (хороший музичний слух, голос, здатність до образного мислення, вміння точно визначити характер почутої музики, відчуття форми і т.ін.);

- індивідуалізація реалізується не за усім обсягом навчальної діяльності, а епізодично, або в якомусь із видів діяльності (творчості, співі, сприйманні музики тощо).

До стратегічних напрямів сучасної мистецької освіти треба віднести самостійність. Це – дуже місткий термін, що включає в себе цілу низку понять залежно від різних видів діяльності. Найоптимальнішим з них є здатність та прагнення дитини до самостійного розв’язання художньо-пізнавальних завдань на основі вольового зусилля. Для того, щоб знання та чуттєвість формувалися самостійно, тобто поза безпосередньою допомогою вчителя, необхідно так організувати художню діяльність учнів, щоб вони постійно брали участь у процесах постановки та розв’язання проблемних завдань. До характерних ознак самостійності необхідно віднести:

- наявність в учнів власних поглядів, смаків, переконань у галузі різних видів мистецтва;

- вміння самостійно мислити, приймати правильні особистісні рішення;

- здатність до відстоювання своєї точки зору, щодо відчуття, сприймання і змісту мистецьких творів.

Отже, за умов гуманізації мистецько-освітнього процесу, складові якої червоною лінією проходять у Концепції, треба передовсім бачити в кожній дитині особистість. Це означає, що метою педагогічної діяльності вчителя є не оволодіння знаннями, уміннями, навичками, як в авторитарному типі навчання

а пешочергово, вільний розвиток індивіда, який у процесі навчання зберігає свою неповторність, самобутність, природовідповідність. За таких обставин учень стає активним співтворцем, суб'єктом пізнання, рівноправним і рівнозначним, як і вчитель. Між ними здійснюється обмін думками, поглядами, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого відбувається розвивальна допомога, осмислення, самопізнання, тобто, фасилітація і рефлексія. Це спонукає дитину до пробудження внутрішніх сил, власної активності, вибору змісту, цілей, методів, прийомів навчання і визначення цінностей. Хочеться вірити, що з настанням мирного часу Концепція нової української школи, яка розрахована до 2029 р., буде реалізована в нових умовах розвитку нашої держави. Адже цей документ визначає державну політику у сфері реформування середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Т. І. Виховна функція мистецтва в освітньому процесі. *Рідна школа*. 2011. № 1–2. С. 8–12.
2. Зязюн І. А. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу. *Рідна школа*. 2000. № 8. С. 8–13.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Київ : МОН, 2016.
4. Ушинський К. Д. Теоретичні проблеми педагогіки. *Вибрані педагогічні твори: в 2-х т.* Т. 1. Київ : Освіта, 1983.